Scenariusz 5
temat: Czy każdy to wie, jak się taka sowa zwie?

Cele ogólne:

- zapoznanie z cechami wyglądu sów,
- ćwiczenie zdolności manualnych.

Cele operacyjne:

- uczeń potrafi odróżnić sowę od innego ptaka,
- uczeń potrafi rozpoznać dwa gatunki sów.

Miejsce: sala.

Metody pracy: indywidualna i grupowa.

Wiek uczestników: 3 – 6 lat.

Materiały: papier, farby plakatowe, pędzle, nożyczki, klej, kredki, ołówki, CD lub kaseta z głosami sów, puzzle z sylwetkami sów, plansze z sylwetkami sów, plansze edukacyjne"Budowa sowy", „Budowa pióra", Porównanie piór sów i innych ptaków", „Oczy sów".

fot. R. Mikusek

Wprowadzenie

W budowie sów wyróżniamy kilka cech, które są odmienne niż u pozostałych ptaków. Sowy przystosowały się do funkcjonowania nocą, przy ograniczonym oświetleniu. Są dalekowidzami, aby zlokalizować mysz znajdującą się tuż przed nimi posługują się piórami czuciowymi rozmieszczonymi wokół dzioba. Ich oczy skierowane są do przodu, podobnie jak oczy ludzi. Pozwala to na precyzyjne ocenianie odległości, co jest istotne w trakcie łowów, ale ogranicza kąt widzenia. Z tym jednak sowy radzą sobie doskonale dzięki zdolności obrotu głowy o 270 stopni. Ich bardzo dobry wzrok wspomagany jest przez niezwykły słuch. Dzięki specjalnemu, asymetrycznemu osadzeniu uszu, wychwycone w szlarze dźwięki docierają do każdego z nich w różnym czasie, co pozwala precyzyjnie usytuować źródło dźwięku. Sowy posiadają zdolność bezszelestnego lotu. Ta cecha zapewnia ciszę podczas polowania, tak aby nic nie zakłócało lokalizacji ofiar i jednocześnie nie ostrzegało ich przed zbliżającym się nocnym drapieżnikiem. Taki efekt uzyskiwany jest dzięki specjalnej budowie piór, niezwykle aksamitnych i posiadających specjalne ząbkowanie na krawędziach tłumiące szumy. Niesie to jednak za sobą pewne wady, pióra sów są bardzo wrażliwe na wilgoć i wiatr, dlatego są one aktywne przede wszystkim w bezwietrzne, wyżowe noce. Często na rysunkach wyróżnikiem sów są „uszy" sterczące nad ich głowami. Występują one jedynie u niektórych gatunków (uszatka, puchacz) i w rzeczywistości są to jedynie pęczki piór spełniające do końca niesprecyzowaną rolę w wyrażaniu emocji ptaka, być może służące także do odstraszania wrogów. Nogi sów często opierzone są aż po palce, co ma znaczenie podczas wyciągania gryzoni spod śniegu lub wilgotnej trawy. Pióra zabezpieczają wówczas kończyny przed utratą ciepła. Jako ptaki drapieżne posiadają niezwykle ostre szpony i haczykowato zagięty dziób, dzięki którym sprawnie chwytają swoją zdobycz. Przez dorosłe ptaki jest ona najczęściej połykana w całości, a trudne do strawienia fragmenty ciał ofiar (sierść, pióra, czaszki itp.) są potem zwracane w postaci podłużnych wałków określanych mianem wypluwek lub zrzutek.

Przygotowania wstępne

1. Sporządź kopie arkuszy pracy ucznia A i B oraz kopie kolorowanek.
2. Zgromadź potrzebne przybory: farby plakatowe, nożyczki, klej, kartki, ołówki.
3. Zbierz informacje na temat sów występujących w Polsce.
4. Skorzystaj z plansz przedstawiających różne gatunki sów, oraz plansz edukacyjnych „Budowa sowy" i „Oczy sowy".

Przebieg zajęć

A. Przygotowanie

1. Przeprowadź z dziećmi grę „Co robi sowa?". Na dany przez Ciebie znak i wypowiedziane słowa dzieci wykonują określone czynności:
   - sowy polują – dzieci biegają z głową do przodu i rozpostartymi skrzydłami,
   - sowy wypatrują – dzieci kucają i kręcą głowami,
   - sowy stroszą piórka – dzieci kucają i podnoszą same ramiona,
   - sowy pohukują – dzieci wydają odgłosy sów,
   - sowy odpoczywają w dzień – dzieci śpią w zakamarkach sali.
2. Zapytaj dzieci, czy wiedzą jak wygląda sowa? Jakie cechy różnią ją od innych ptaków?
3. Przedstaw fotografie lub rysunki sów. Możesz posłużyć się rzutnikiem multimedialnym i zaprezentować diaporamę (patrz CD) bądź wesprzeć się załączonymi planszami edukacyjnymi.

B. Ćwiczenia

Czy każdy wie, jak rozpoznać sowę?

1. Rozdaj każdemu uczestnikowi po jednym egzemplarzu arkusza pracy ucznia przedstawiającym

sylwetkę puszczyka (arkusz A).

2. Poproś, by wspomagając się kropkowanymi liniami, dzieci dorysowały brakującą połowę sylwetki.
3. Kolejnym krokiem będzie pokolorowanie puszczyka przy pomocy farb według zamieszczonego wzoru.
4. Po zakończonym zadaniu wspólnie z dziećmi obejrzyj wszystkie prace. Skieruj uwagę dzieci na budowę sów, ich oczy, dziób, szpony.
5. Podziel uczestników na dwa zespoły i poproś o ułożenie puzzli ze zdjęciami sów. Zaznacz, by pracę swą rozpoczęli od odnalezienia fragmentów szlary i oczu.

Sowia wycinanka

1. Przygotuj i rozdaj dzieciom materiały oraz arkusze potrzebne do wykonania sylwetek płomykówki i uszatki (arkusz B cz. I, II, III, IV).
2. Poproś o wycięcie potrzebnych elementów sylwetki z papieru.
3. Poleć dzieciom, aby kolejno przykleiły do korpusów sów: szlarę, oczy z dziobem, skrzydła, ogon, nogi. Pomocą w prawidłowym rozpoznaniu poszczególnych elementów każdej z sów będą niewielkie rysunki z boku arkuszy.
4. Zadaj uczniom następujące pytania i polecenia na temat wykonanych sylwetek:
   - jakimi cechami różni się płomykówka od uszatki?
   - wymień cztery cechy wyróżniające sowy od innych ptaków,
   - spróbuj narysować sowę, która mogłaby zostać Twoim przyjacielem.

Sowia wylepianka

1. Na podstawie wiedzy z pokazu multimedialnego (patrz CD) i literatury opowiedz krótko o sowach występujących w Polsce, wymieniając ich gatunki. Pokaż ich sylwetki na planszach. Możesz także odtworzyć głosy wybranych gatunków.
2. Daj każdemu z uczestników zajęć jedną kolorowankę (arkusze C) przedstawiającą jeden z gatunków sów.
3. Poproś, by z kolorowego papieru (bibuły, kolorowych gazet) dzieci przygotowały niewielkie kuleczki, którymi (wyklejając) będą wypełniały rysunki.
4. Wyznacz czas (pół godziny) na wykonanie zadania. Po jego upłynięciu zbierz wszystkie rysunki i zorganizuj wystawę na podłodze, ławkach lub ścianie sali.

Sowie cechy

1. Zabawę rozpocznij od pogadanki na temat różnych cech przypisywanych przez człowieka określonym zwierzętom np. chytry lis, wolny żółw, głupi osioł. Często nie znajdują one potwierdzenia w rzeczywistości.
2. Mówiąc o sowach często kojarzy się je z mądrością, jednak tak naprawdę nie należą one do zbyt inteligentnych ptaków. Sowy rozpoznajemy po ich cechach wyglądu: dużych oczach, szlarze wokół nich, krępej sylwetce, „uszach" na głowie. Zapewne można im przypisać jakieś inne cechy.
3. Rozdaj dzieciom arkusz pracy ucznia D i poproś, aby połączyły z obrazkiem te cechy, które kojarzą im się z sową.
4. Zapytaj, które z tych cech można przypisać człowiekowi? Jakie inne cechy może każdy z uczestników przypisać swoim koleżankom i kolegom?
5. Na zakończenie zapytaj, po jakich cechach możemy rozpoznać sowę?

Kłamliwa sowa

1. Poproś, aby dzieci usiadły w kole i zaproponuj im przeczytanie krótkiego wierszyka. Po każdym wersie zapytaj dzieci, czy sądzą, że jest to prawda czy fałsz?
2. Wierszyk:
   - Sowa w jasny dzień niczego nie widzi!
   - Ukrywa się w dziuplach, bo się ptaków wstydzi!
   - Trawy oraz liście jada na śniadanie!
   - Jej dziób jest czerwony jak nogi bocianie!
   - Uszy niczym królik ma na swojej głowie!
   - Lecąc hałasuje jak by odrzutowiec!
   - I wszystko to prawda ? Czy uwierzy który?
   - Nie trzeba! To przecież są wierutne bzdury!
3. Wyjaśnij dzieciom dlaczego w każdym z wersów kryje się fałsz. Ciągle jeszcze spotykamy się z przekonaniem, że sowy widzą jedynie w nocy, a nie jest ono prawdą. Sowy potrafią latać i polować również w pełnym słońcu. Ukrywanie się sów w ustronnych miejscach spowodowane jest między innymi chęcią odpoczynku tam, gdzie nie grozi im żadne niebezpieczeństwo i niepokojenie. Liście i trawy nie są pokarmem sów, bowiem są one drapieżnikami. Sowie dzioby posiadają szarą kolorystykę i w kształcie przypominają dzioby ptaków szponiastych, co wiąże się z podobnymi sposobami zdobywania pożywienia. „Uszy" na głowach sów, to jedynie kępki piór. Prawdziwe uszy znajdują się ukryte pod piórami. Wreszcie sowi lot. Bezszelestny, niezbędny do namierzania ofiary za pomocą słuchu.

Zakończenie

Na zakończenie poproś dzieci aby wymieniły cechy wyróżniające sowy od innych ptaków.

Słowniczek trudniejszych pojęć

Szlara – inaczej maska, koncentrycznie ułożone pióra wokół dzioba i oczu u sów i niektórych ptaków drapieżnych np. błotniaków. Ułatwia precyzyjne nasłuchiwanie wyłapując fale dźwiękowe i kierując je do ukrytych pod piórami uszu.

Kąt widzenia – odpowiada obszarowi widzianemu w czasie patrzenia na wprost.

Wypluwka – inaczej zrzutka, resztki niestrawionej sierści, kości i piór zwracane przez sowy i inne ptaki w postaci niewielkich wałków. Na podstawie ich analizy prowadzi się badania nad pokarmem sów.

Wybrane pozycje z literatury

1. Amann G. 1995. Ptaki. Multico. Warszawa.
2. Gotzman J. 1993. Nasi skrzydlaci sąsiedzi. Plejada. Warszawa.
3. Jonsson L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Muza. Warszawa.
4. Mikusek R. (red.) 2005. Metody badań i ochrony sów. Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych. Kraków.
5. Pałczyński Z. 2001.Głosy ptaków Polski. Poznań.
6. Pelz P. 2003. Sowy Europy. Płyta CD. Influence. Dąbrowa Górnicza.
7. Ptaki drapieżne. Scenariusze zajęć lekcyjnych. 2002. Komitet Ochrony Orłów. Olsztyn.
8. Roche J. C. 2003. Bird Songs and Calls of Britain and Europe on 4 CD. WildSounds.

A. Arkusz pracy ucznia - Czy każdy wie, jak rozpoznać sowę?

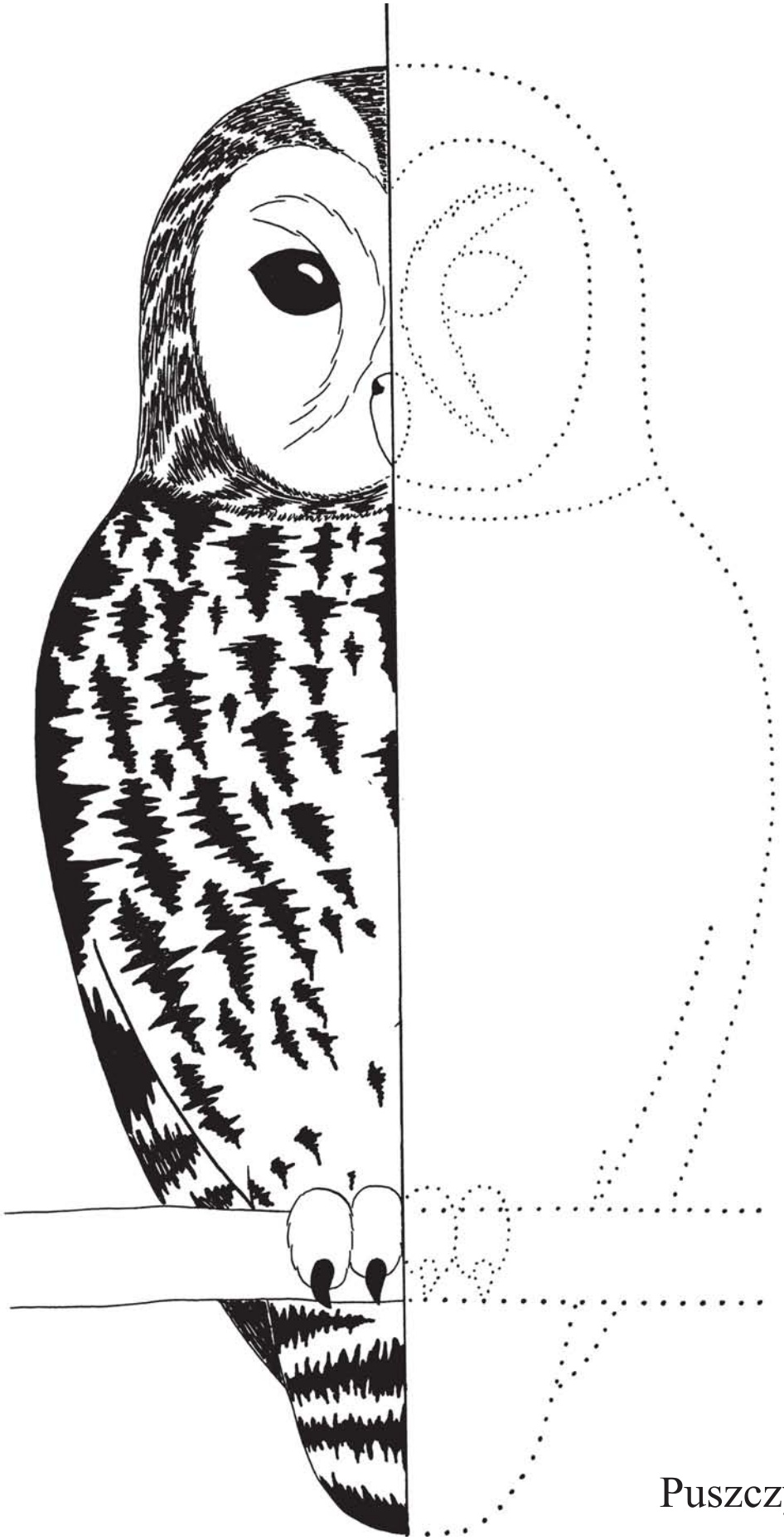

Puszczyk

B. Arkusz pracy ucznia - Sowia wycinanka I

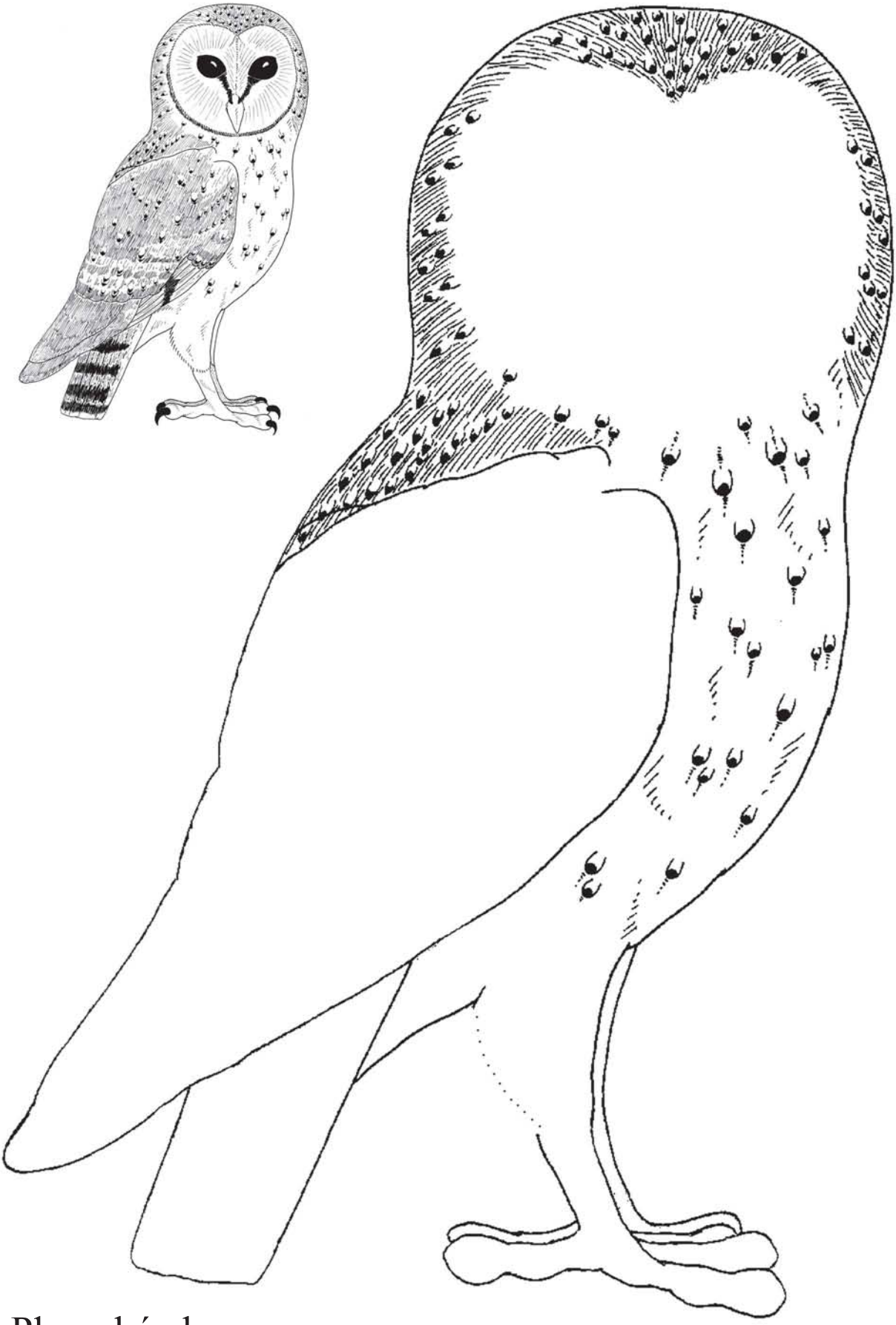

Płomykówka

B. Arkusz pracy ucznia - Sowia wycinanka II

Płomykówka

B. Arkusz pracy ucznia - Sowia wycinanka III

Uszatka

B. Arkusz pracy ucznia - Sowia wycinanka IV

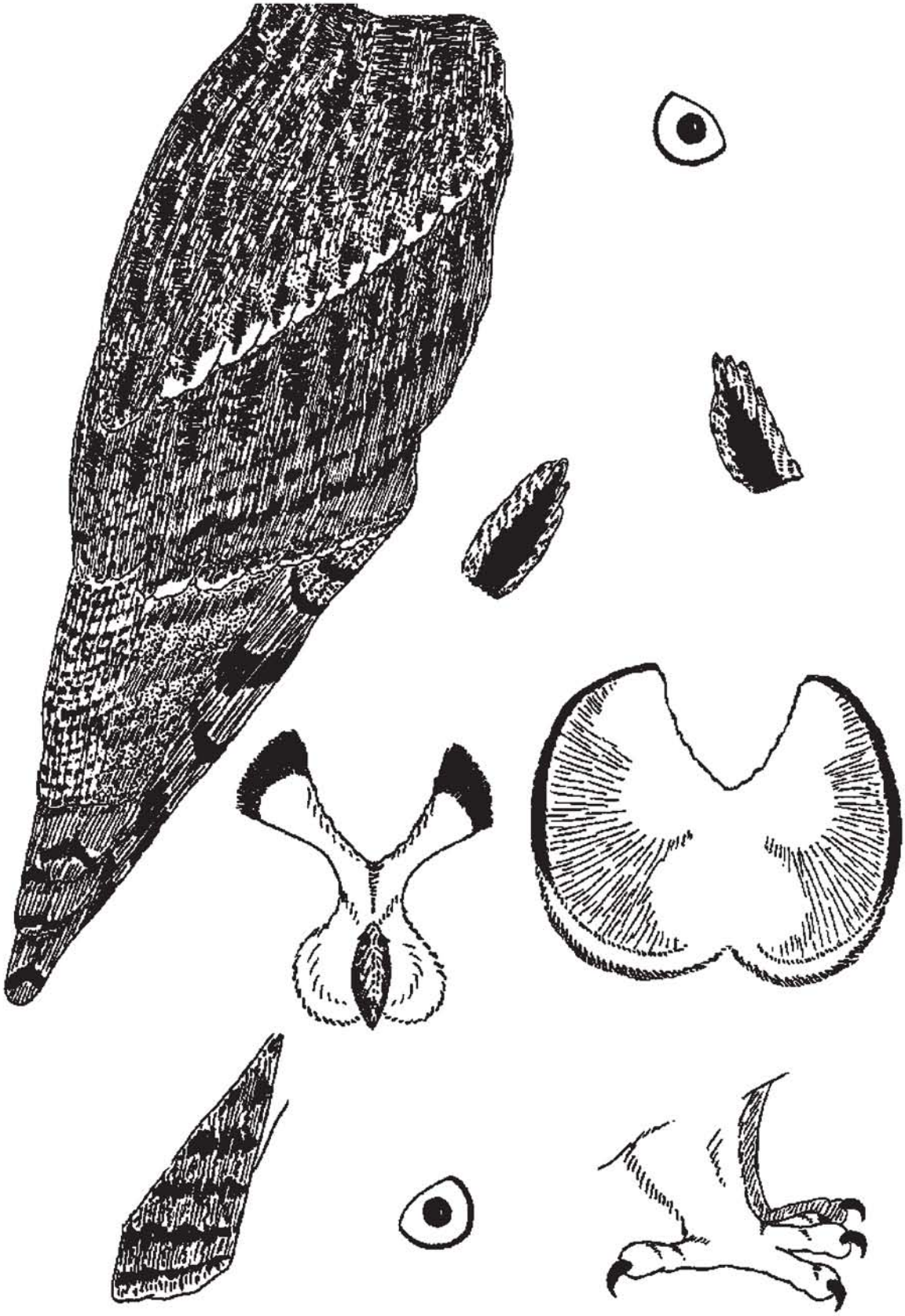

Uszatka

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - płomykówka

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - pójdźka

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - sóweczka

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - włochatka

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - uszatka

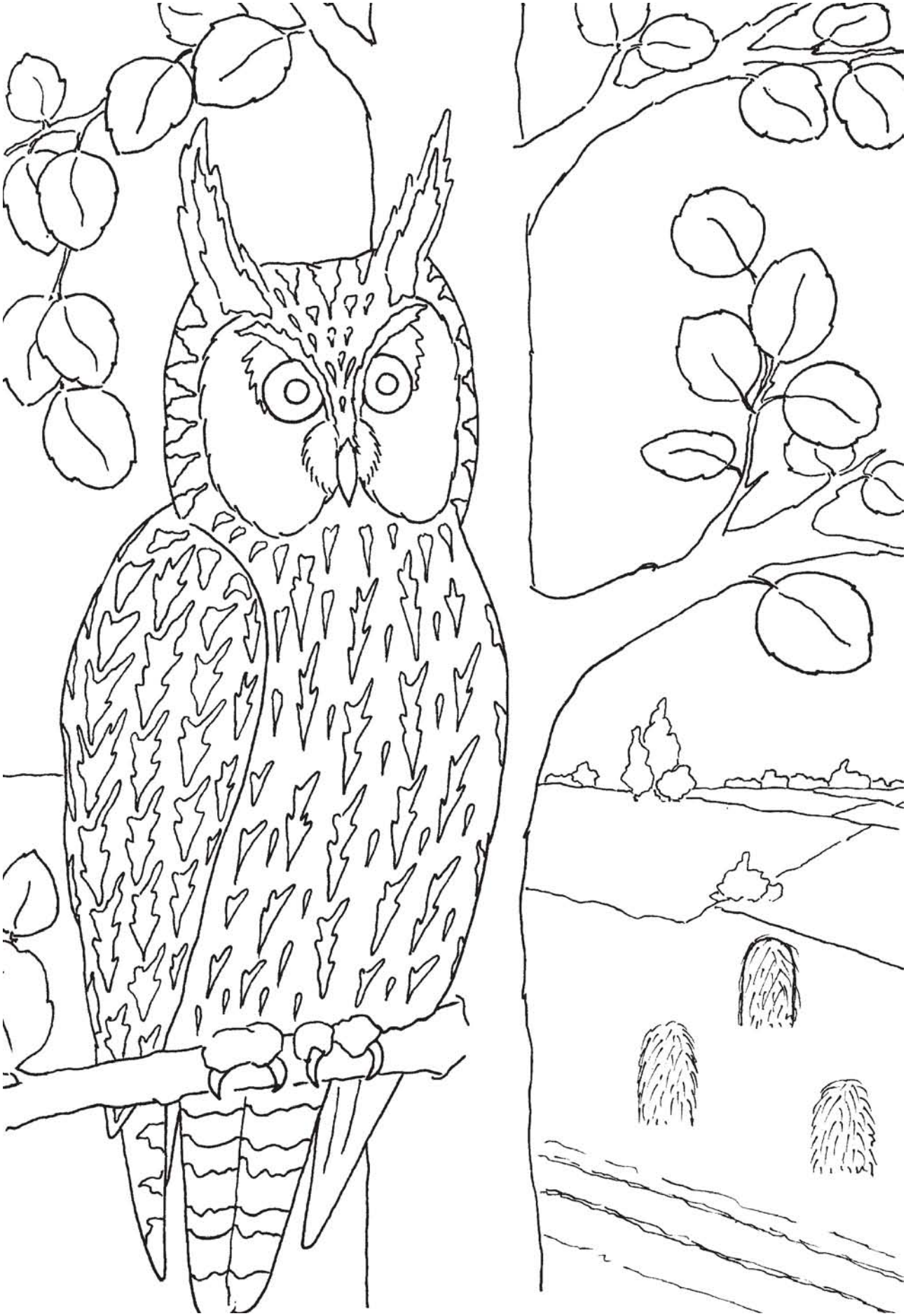

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - uszatka błotna

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - puszczyk

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - puszczyk uralski

C. Arkusz pracy ucznia - Malowanki - puchacz

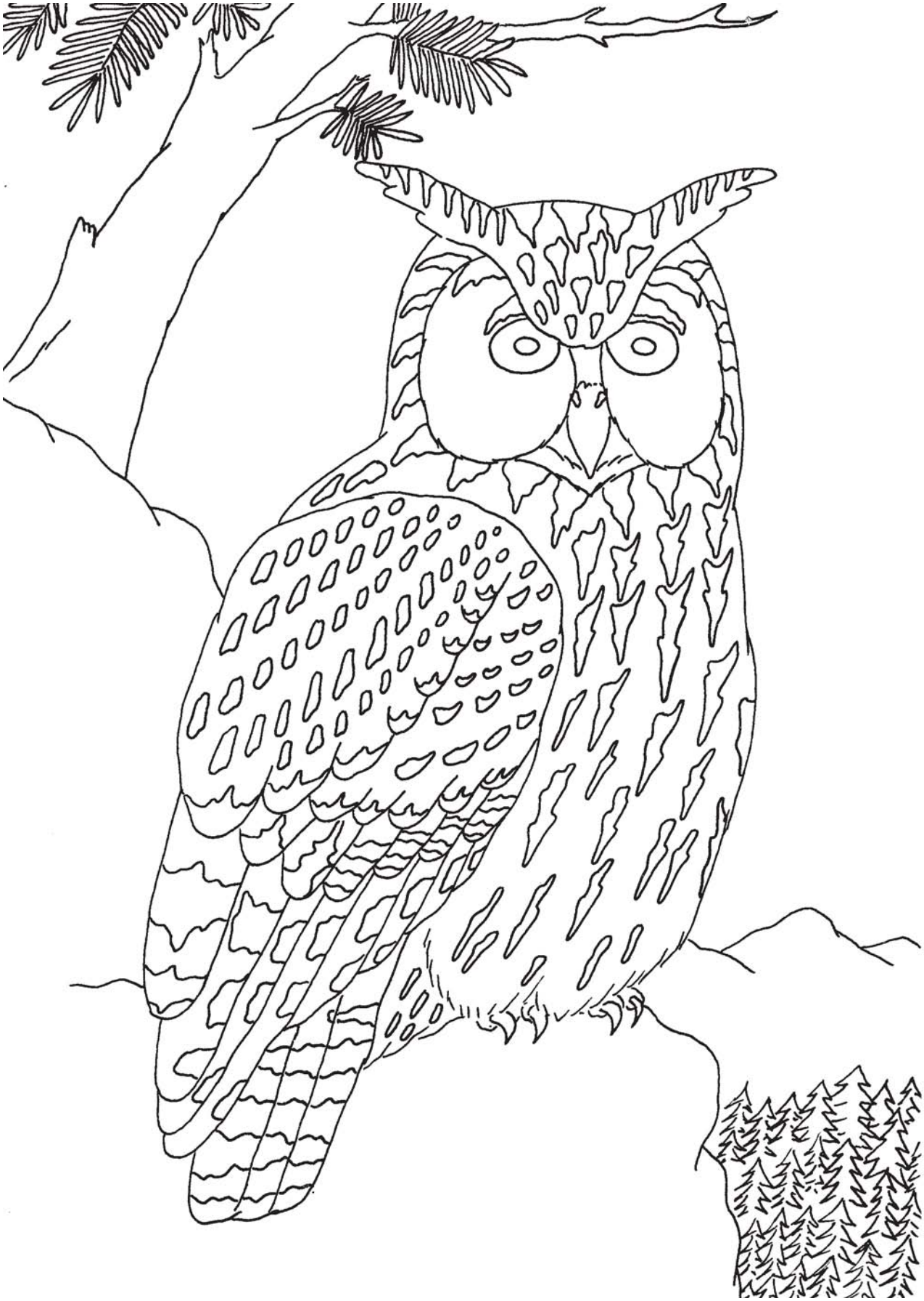

D. Arkusz pracy ucznia – Sowie cechy

Przeczytaj i połącz wyrazy odpowiadające cechom wizerunku sowy.

KOLCZASTA

TAJEMNICZA

PUSZYSTA

PŁASKA

MAŁA

STRASZNA

OKRĄGŁA

MIŁA

WŁOCHATA

MIĘKKA

KANCIASTA

POMARSZCZONA